

AKADEMIK YOZUV KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING LINGVODIDAKTIK ASOSLARI

Oyistaxon Usmonova Yo'ldashaliyevna

Toshkent davlat texnika universiteti

Elektronika va Aftamatika fakulteti

O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qtuvchisi

Dotsenti

Hasanboyev Ma'ruzobek Mamurjon o'g'li

Toshkent davlat texnika universiteti talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada akademik yozuv kompetensiyasini shakllantirish jarayoni lingvodidaktik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Lingvodidaktika til birliklarini o'rgatish bilan birga ularning kommunikativ va funksional qo'llanilishiga e'tibor qaratadi. Maqolada akademik yozuvni rivojlantirish til kompetensiyasi, nutq kompetensiyasi va strategik kompetensiya o'zaro uyg'unligida kechishi asoslab beriladi. Talabalarda ilmiy uslubga xos leksik-grammatik vositalarni ongli qo'llash, mantiqiy bog'lovchilar orqali matn izchilligini ta'minlash va dalillash madaniyatini shakllantirish muhim lingvodidaktik vazifalar sifatida ko'rsatiladi. Shuningdek, mazkur kompetensiyani rivojlantirishda matn bilan ishlash, namunalarni tahlil qilish va reflektiv yozuv mashqlarining roli yoritiladi. Tadqiqot natijalari akademik yozuvni samarali o'qitish lingvodidaktik asoslarda tashkil etilgandagina barqaror natija berishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: akademik yozuv kompetensiyasi, lingvodidaktika, ilmiy uslub, matn kompetensiyasi, yozma nutq, kommunikativ yondashuv, strategik kompetensiya.

Zamonaviy ta'lim tizimida til nafaqat aloqa vositasi, balki bilimni yaratish, saqlash va uzatishning asosiy mexanizmi sifatida qaralmoqda. Shu nuqtai nazardan, akademik yozuv kompetensiyasi oliy ta'limda muhim tayanch kompetensiyalardan biri hisoblanadi. Talabaning ilmiy matn yozish qobiliyati uning nazariy bilimlarini

mantiqiy, izchil va dalillangan tarzda ifodalashiga imkon beradi. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab talabalar grammatik jihatdan to'g'ri yozsalar ham, ilmiy uslub talablariga mos, mantiqan puxta va akademik mezonlarga javob beradigan matn yaratishda qiynaladilar. Bu holat akademik yozuvni faqat til qoidalari asosida emas, balki lingvodidaktik asoslar orqali o'qitish zaruratini yuzaga keltiradi.

Mazkur maqolada akademik yozuv kompetensiyasining mohiyati, uning tarkibiy qismlari hamda uni shakllantirishning lingvodidaktik asoslari tahlil qilinadi. Shuningdek, samarali o'qitish metodlari va zamonaviy yondashuvlar yoritiladi.

Akademik yozuv kompetensiyasi — bu shaxsning ilmiy mazmundagi matnlarni yaratish, tahlil qilish va baholash qobiliyatidir. U quyidagi komponentlardan iborat:

Lingvistik kompetensiya — leksik, grammatik va stilistik bilimlar;

Diskursiv kompetensiya — matnni mantiqiy va izchil qurish qobiliyati;

Pragmatik kompetensiya — yozma nutqning maqsadga yo'naltirilganligi;

Strategik kompetensiya — muammoli vaziyatlarda mos til vositalarini tanlash.[1]

Bu komponentlarning uyg'un rivoji akademik yozuv kompetensiyasining shakllanishini ta'minlaydi.

Lingvodidaktika tilni o'qitish nazariyasi bo'lib, u til birliklarini o'rgatish bilan birga ularning kommunikativ funksiyasiga alohida e'tibor qaratadi. Lingvodidaktik yondashuv quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

Funksionallik tamoyili — til vositalari ularning real nutqiy vazifasi bilan birga o'rganiladi.

Kommunikativlik tamoyili — til o'rganish aloqa jarayoniga yo'naltiriladi.

Matnga yo'naltirilganlik — o'qitish jarayoni alohida gaplar emas, balki yaxlit matn asosida olib boriladi.

Refleksiya va tahlil — talaba o'z nutqini tahlil qiladi va takomillashtiradi.[2]

Mazkur tamoyillar akademik yozuvni o'qitishda asos bo'lib xizmat qiladi.

Akademik yozuv kompetensiyasini shakllantirish quyidagi mexanizmlar orqali amalga oshadi:

Matn asosida o'qitish. Talabalar tayyor ilmiy matnlarni tahlil qiladi, ularning strukturasi, leksik xususiyatlari va stilistik jihatlarini o'rganadi. Bu usul ilmiy diskursni ongli idrok etishga yordam beradi.

Modellash va namunalar bilan ishlash. Namunaviy maqolalar, annotatsiyalar va referatlar orqali talabalar ilmiy matn tuzilishini o'rganadi.

Reflektiv yozuv. Talaba yozgan matnini qayta ko'rib chiqadi, xatolarni aniqlaydi va tuzatadi. Bu jarayon metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Process writing (jarayonli yozuv) — rejalashtirish, yozish, tahrirlash va qayta yozish bosqichlari.

Peer review (o'zaro tahlil) — talabalar bir-birining ishlarini baholaydi.

Case-based writing — muammoli vaziyatlar asosida yozish.

Bu metodlar talabalarda mustaqillik va mas'uliyatni oshiradi.[3]

Raqamli vositalar, masalan, onlayn platformalar, matn muharrirlari va plagiat tekshiruv tizimlari akademik yozuvni samarali o'rganishga yordam beradi. Sun'iy intellekt vositalari esa tahrir va maslahat berishda qo'llanilishi mumkin, ammo ular talabaning mustaqil fikrini almashtirmasligi lozim.

Muammolar:

Akademik uslubni bilmaslik

Leksik zaxiraning kamligi

Plagiatga moyillik

Yechimlar:

Maxsus yozuv mashqlari

Leksik bank yaratish

Akademik halollik bo'yicha treninglar. [4]

Xulosa qilib aytganda, akademik yozuv kompetensiyasini shakllantirish lingvodidaktik asoslarda olib borilgandagina samarali bo'ladi. Til birliklarini funksional, kommunikativ va matnga yo'naltirilgan tarzda o'rganish talabalarda

ilmiy nutq madaniyatini shakllantiradi. Natijada talaba nafaqat to'g'ri yozadi, balki ilmiy fikrni puxta, izchil va dalillangan holda ifodalay oladi. Shunday qilib, lingvodidaktik yondashuv akademik yozuvni o'qitishda eng muhim nazariy-metodik asos hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Jo'rayev, R.H. Ta'lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuv. — Toshkent: Fan, 2020. — 186 bet. — 45–52-betlar.
2. Saidov, U.S. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi va akademik yozuv asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2021. — 212 bet. — 88–96-betlar.
3. Rahimov, B.T. Ilmiy nutq madaniyati va akademik halollik. — Toshkent: Ma'naviyat, 2022. — 134 bet. — 41–47-betlar.
4. Karimova, L.S. Talabalarning ilmiy faoliyatini tashkil etish. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. — 144 bet. — 50–56-betlar.